

Következményetika – gyakori kérdések

(logikai sorrendben)

Tartalomjegyzék

[0: Bevezetés](#)

[1: Metaetikai gyorstalpaló](#)

[2: Az erkölcsnek a világban kell élnie](#)

[3: Rendeljünk értéket a többi emberhez](#)

[4: Végre elérkezünk a következményetikához](#)

[5: Minél több embernek minél jobb legyen](#)

[6: Szabályok és heurisztikus elképzelések](#)

[7: Problémák és ellenvetések](#)

[8: Miért fontos mindez](#)

Nulladik rész: Bevezetés

0.1: Ki vagy te? Hol vagyok én?

Rólam itt találsz bővebb leírást: www.raikoth.net. Jelenleg a *Következményetika – gyakori kérdések* című összeállításomat olvasod.

0.2: Mi ez az egész?

A következményetika (konzekvencializmus) egy erkölcselmélet, amely leírja, mit jelent az erkölcs, és hogyan oldhatunk meg erkölcsi problémákat. A világhálón többféle ismertető is található a következményetikáról, ezek azonban mind rendkívül filozofikusak, nagy élvezettel definiálják a szakszavakat, elmerülnek a részletekben, majd leszögezik, hogy e fontos szakterület feltárása mindössze néhány röpke évszázadot vesz majd igénybe. Összeállításom más céllal készült. Szeretnék vele meggyőzni, hogy a következményetika a *helyes* erkölcsi keretrendszer, és hogy minden más erkölcsi rendszer kisebb-nagyobb mértékben, de határozottan esztelen.

Az alábbiakban olvasható meglátások nem mindegyike sajátom: többnyire évezredek erkölcsfilozófiai hagyományaink eredményei, az okosabb felismerések, frappánsabb megfogalmazások pedig a Less Wrong Metaethics Sequence wiki-közösségtől származnak.

0.3: Miért?

Az alaptézis, hogy a következményetika az egyetlen olyan rendszer, amely megfelel erkölcsi intuíciónknak, miszerint az erkölcsnek hatást kell gyakorolnia a való világra, és hogy törődnünk kell a többi emberrel. A többi erkölcsi rendszerben fontosabb, hogy jónak tűnjünk, mint hogy jók legyünk, s bár ez elsőre talán nem nyilvánvaló, remélhetőleg világossá válik a tüzetesebb vizsgálat során.

0.4: Kit érdekel?

Ezt a Nyolcadik rész fejt ki részletesebben, előljáróban csak annyit: rosszul működő világban élünk. Az éhínség, a háborúk, a rasszizmus és a környezetkárosítás problémáit még az elszigetelt fejlett világ is csak részben képes kezelni, világunk nagyobb részén pedig szinte semmit sem tudunk velük kezdeni. Hagyományosan azt szokták erre mondani, hogy „erkölcstelenek az emberek”, a valóságban azonban a legtöbb ember nagyon is erkölcsös: a világban lévő szenvedést tapasztalva komoly felháborodást érez, igen nagylelkűen segít, ha erre időnként lehetőség kínálkozik, mint például a haiti földrengés után. Végszükség esetén sokan a másodperc tört részéig sem habozva áldozzák életüket, hogy másokat mentsenek. Még a visszatetsző jelenségek is (például a melegházasság vehemens ellenzése) csupán téves helyzetfelmérésből fakadnak, az érintettek úgy hiszik, helyesen, erkölcsösen

cselekszenek. Egyesek egész pályafutásukat a melegházasság elleni tiltakozásnak szentelik, holott az nekik személy szerint nem árt, mégis úgy érzik, hogy ezt *kell* tenniük. A gond tehát nem az, hogy az emberek nem igyekeznek erkölcsösen viselkedni, hanem az, hogy nem csinálják jól. Ez az összeállítás kifejti, hogyan lehetne jobban.

0.5: Minden részletre kitérsz?

Nem. Ez egy rövid és gyors bevezetés a következményetikába. Kifejti, miért higgy benne. A következményetika *helyes* gyakorlásához számos további fogalom ismeretére van szükség, ideértve a játékelméletet, a döntéselméletet és némi jogfilozófiát – ezeket részben csak érintem, részben nem is említem. E szakterületek bevonása fontos erkölcsi okfejtések kimenetelét változtathatja meg. Ez az összeállítás mindössze az alapintuíciók rendbe tételét segíti, az intuíciók tettere váltása további munkát igényel.

0.6: Milyen felépítést követ a *gyakori kérdések* összeállítás?

Az Első rész az erkölcsről és az erkölcsi dilemmák megoldásáról filozofál, bár nem helyettesíti a valódi metaetikai elméletet, amely sokkal unalmasabb lenne, ráadásul soha nem jutnánk a végére. A Második rész bevezeti és érvekkel támasztja alá azt az intuitív meglátást, hogy az erkölcsnek valahogyan a való világhoz kell kapcsolódnia. A Harmadik rész bevezeti és érvekkel támasztja alá azt az intuitív meglátást, hogy az erkölcsnek törődnie kell a többi emberrel. A Negyedik részben végre rátérünk a következményetikára, az Ötödik rész pedig ennek leghíresebb változatát, a közhasznosítást (utilitarizmust) mutatja be. A Hatodik rész a közhasznosítási szabályait tárgyalja az emberi jogok összefüggésében. A Hetedik rész néhány bevett ellenvetést cáfol gondolat kísérletekkel, a Nyolcadik részben pedig kifejtem, miért fontos mindez, és hogyan mentheti meg a világot.

ELSŐ RÉSZ: METAETIKAI GYORSTALPALÓ

1.1: Mit jelent az erkölcsi szabályok keresése?

Erkölcsi szabályokat keresve olyan alapelveket szeretnénk találni, amelyek helyesen leírják és kellőképpen megindokolják erkölcsi intuícióinkat, hogy aztán magabiztosan alkalmazhassuk őket határkérdések eldöntésére.

Számos erkölcsi helyzet kapcsán szinte mindenki egyetért, egyformán látja a helyes választ, bár nem tudjuk biztosan, miért. Például akkor is tudjuk, hogy erkölcsileg helytelen egy ártatlan embert megölni, ha nincs rá tudományos erkölcselméletünk.

Más erkölcsi helyzetek kapcsán viszont komoly nézeteltérés övezi, hogy mi lenne az erkölcsileg helyes válasz: elfogadható-e például jogi eszközökkel megakadályozni, hogy a nők elvetessék a magzatukat?

Az utóbbi kérdést vitatva az emberek olyan erkölcsi elvekre hivatkoznak, amelyekkel kapcsolatban széles körű az egyetértés. Egy életpárti például azzal érvelhet, hogy mindannyian egyetértünk az erkölcsi intuícióval, hogy az élet elvétele helytelen; az abortusz életet vesz el, következésképp az elfogadott erkölcsi szabályaink értelmében helytelen. A szabad döntés pártján álló ember pedig így érvelhet: valamennyien egyetértünk azzal az erkölcsi intuícióval kapcsolatban, hogy az emberek szabadon rendelkezessenek a testük felett, következésképp elfogadott erkölcsi szabályaink értelmében az abortusz elfogadható.

Az abortusz körüli vita folyamatosan népszerű, úgy tűnik tehát, hogy ez a vitamódszer nem alkalmas az erkölcsi határkérdések gyors megoldására.

Az erkölcsi szabályok keresése azt jelenti, hogy rendezettebb módszertant állítunk össze, melynek segítségével az erkölcsi intuíciókat erkölcsi szabályokká alakítjuk át, és határkérdésekre alkalmazzuk őket; olyan módszertant alakítunk ki, amelynek helyessége nem vitatott, illetve amellyel nem helyezhető szembe egy ugyanolyan súlyú, de ellentétes módszertan a maga szabályaival, és értelemszerűen ellentétes eredményével.

1.2: Miért foglalkozunk az erkölcsi intuíciókkal?

Az erkölcsi intuíciók az emberek erkölcsről alkotott alapvető elképzelései. Ezek némelyike az emberi agy felépítéséből következik, azaz „hardverünkbe” kódolt. Más intuíciókat kisgyermekként sajátítottunk el. Az intuíciók meggyőződéseként fogalmazódnak meg, (pl. „rossz cselekedet az embereket bántani”), érzelmi reakciót váltanak ki (pl. elszomorodom egy ártatlan ember szenvedését látva), továbbá cselekvéseket indítanak el (pl. igyekszünk elkerülni, hogy fájdalmat okozunk egy másik embernek).

Az érzelmi intuíciók fontosak, mert hacsak nem vagy kimondottan filozófus alkat, akkor kizárólag az intuíciók miatt véled úgy, hogy az erkölcs egyáltalán létezik. Az intuícióidhoz méred az egyes erkölcsfilozófiákat. Ha egy erkölcsi rendszer kizárólag annyit ír elő, hogy „helyes szombatonként zöld ruhában járni”, ezt csak akkor találod vonzósnak, ha meg is indokolja, miként befolyásol a szombati zöld ruha hordása más tényezőket, amelyek fontosabbak az erkölcsi intuíciónk szempontjából. Ha például a világ szebbé, jobbá válik valahányszor egy ember zöld ruhát ölt szombaton, akkor indokoltnak tűnhet a szombati zöld ruházat előírása – csak hogy ez esetben a szebb, jobb világ iránti intuitív vágyunk a döntő tényező, és nem a zöld viselet. Másrészt, ha egy filozófus fordítva indokolná az erkölcsi rendszerét, mondván, szebbé, jobbá kell tennünk a világot, hogy ettől majd zöldbe öltözzenek az emberek szombaton, az nevetséges lenne. Azaz végső fokon csak azok az erkölcsi rendszerek működőképesek, amelyek az erkölcsi intuícióinkra építenek.

1.3: Valamennyi erkölcsi intuíciókat elfogadhatjuk adottságként?

Nem, átgondolt egyensúlyt kell teremtenünk különböző erkölcsi intuícióink között, súlyoznunk kell őket egymáshoz képest, egyes intuícióinkat pedig teljesen el kell vetnünk.

Hasonlatként gondoljuk végig, hogyan kezelünk egy optikai illúziót. Érzékszervi intuícióink tudniillik ugyanolyan szerepet töltenek be a fizikai világban, mint erkölcsi intuícióink az erkölcs világában: elsődleges és kizárólagos közvetlen adatforrásaink.

Néha azonban érzékszervi intuícióink tévesek. Például úgy tűnik, hogy a vízbe mártott rúd megtörik, miközben továbbra is egyenes. Észre vesszük, hogy a tört állapot ellentmond egyrészt más elsődleges érzékszervi adatainknak (tapintásra a rúd egyenesnek tűnik), másrészt ellentmond az érzékszervi adatok hosszú-hosszú feldolgozása során összegyűjtött szabályoknak is (pl. annak a szabálynak, hogy a szilárd tárgyak nem szoktak csak úgy maguktól megtörni).

Az adatütközést valamennyi érzékszervi adatunk és a korábban gyűjtött érzékszervi adatokból levezetett szabályok felhasználásával oldjuk fel. Ennek során többféle érzékszervi tapasztalatot szerzünk a tárgyról, például megérintjük, utánaolvasunk a könyvekben annak, hogy mások mit állapítottak meg a vízbe merülő tárgyak viselkedéséről, illetve más tárgyakat is vízbe merítünk, hogy lássuk, mi történik. Végül arra jutunk, hogy mivel érzékszervi adataink döntő többsége, továbbá az érzékszervi adatokból levezetett szabályok mindegyike szerint a tárgy egyenes, bizonyára téves az az érzékszervi adatunk, amely szerint a tárgy megtört. Sikertelenül „érvénytelenítünk” az érzékszervi adatot, holott ez az érzékszervi adat a körülöttünk lévő valóság érzékelésének alapadata.

Ugyanerre a következtetésre juthattunk volna, ha megnézzük egy fizikakönyvben a több ezer kísérlet alapján kikristályosodott alapszabályokat, és azt látjuk, hogy a tárgy megtörése ezeknek ellentmond. Ennek alapján megállapítjuk, hogy a tárgy megtörése alighanem illuzórikus.

Az erkölcsi intuícióinkkal ugyanúgy bánhatunk, mint az érzékszervi intuícióinkkal. Vegyük azt az esetet, hogy sok heteroszexuális intuitív undort érez a homoszexualitás gondolatára, így arra a következtetésre jut, hogy a homoszexualitás bizonyára erkölcstelen.

Ha mélyebben megfontolják, ilyesmikre juthatnak: miért kellene erkölcstelennek lennie annak, amit én undorítónak tartok? Rengeteg ember undorítónak tartja a dohányzást; de erkölcstelen? Ha egy homoszexuális többségű világban élnék, a homoszexuálisok undora elég lenne, hogy megtiltsák nekem a heteroszexuális kapcsolatot? Jogom van-e beavatkozni más emberek magánéletébe? Az a jog, hogy ki-ki a neki tetsző partnert szeresse nem fontosabb-e annál, hogy mit sugall a zsigeri reakcióm?

Ebben az esetben a logika segítségével váratlan összefüggéseket tudunk megfogalmazni erkölcsi intuíciónkkal kapcsolatban, és ezek erősebbek, mint az az intuíció, hogy a homoszexualitás undorító. Ahogy erkölcsi rendszerünk közeledik az átgondolt egyensúlyi állapothoz, világossá válik, hogy az eredeti, undoron alapuló erkölcsi intuíciót legyőzik az erősebb és alapvetőbb erkölcsi intuíciók, ahogy a vízben megtörő rúd esetében az eredeti érzékszervi intuíciót legyőzték az erősebb és alapvetőbb érzékszervi intuíciók.

Következésképp, egyetlen intuíció sem nevezhető helyesnek addig, amíg az ember a teljes erkölcsi rendszerére nézve el nem érte az átgondolt egyensúlyi állapotot, ez pedig kizárólag alapos filozófiai átgondolás útján lehetséges, azaz a fenti 1.1 pontban írt eljárást kell követnünk, melynek során a legalapvetőbb erkölcsi intuíciókra támaszkodva keresztellenőrizzük a bizonytalanabb intuíciókat, és megerősítjük vagy megcáfoljuk őket.

1.4: Miért gondoljuk át erkölcsi intuíciónkat, miért érzünk el egyensúlyi állapotot?

Mert ezt a súgja az erkölcsi intuícióm. A tiéd nem?

Erkölcsi intuícióm szerint ha nem gondolom át a homoszexualitással kapcsolatos undoromat, és az undorom alapján megtagadom a házasság jogát, akkor később, mikor már megfontoltam a kérdést, azt kívánom majd, hogy bárcsak korábban végiggondoltam volna. Ha nem gondolom át az erkölcsi rendszeremet, akkor erkölcstelen cselekedetekbe csúszom bele, holott erkölcsösen szeretnék cselekedni, erkölcsös ember szeretnék lenni. Ehhez egy jó erkölcselmélet segít hozzá, és ha nem ilyet követek, akkor úgy érzem majd, hogy megszegtem az erkölcsi kötelezettségeimet.

Nagyon szép lenne, ha le tudnánk vezetni a fizikai törvények erkölcsi megfelelőit – ha olyan szabályokat állítanánk össze, amelyeket erkölcsi intuíciónkra alkalmazva azonnal megállapíthatnánk, hogy helyesek-e. Jelen összeállításom e célt a következő két alapelvől kiindulva szeretné megvalósítani: az erkölcsnek a világban kell élnie; az erkölcsnek egyenlően kell súlyoznia az embereket. A következő két részben igyekszem megindokolni ezeket az elveket.

MÁSODIK RÉSZ: AZ ERKÖLCSNEK A VILÁGBAN KELL ÉLNI

2.1: Mit jelent, hogy az erkölcs a világban él?

Azt, hogy az erkölcs nem lehet csupán valamiféle elvont, metafizikai téren létező törvény, hanem valahogyan összefüggésben kell állnia az erkölcsös és erkölcstelen cselekedetek való világra gyakorolt hatásával.

2.2: Miért?

Erre a kérdésre az alábbi tanmesével felelhetünk.

Az Óperenciás-tengeren és az Üveghegyen is túl, a gyémánterdő közepén van egy barlang, abban lakik Hollóferyniges, a rettenetes emberevő sárkány. Hollóferyniges mellében egy óriási rubin található, Szívkő a neve. Ez a rubin csodálatos varázserővel bír. Azt mondják, aki nyakába akasztja a Szívkövet, az mentesül az erkölcsi szabályok alól. Bármit elkövethet kedve szerint, és tette még csak a legenyhébb bocsánatos bűnök közé sem számít.

A Szívkő legendája nyomában átkelsz az Óperenciás-tengeren, megmászod az Üveghegyet, megkeresed a sárkány barlangját a gyémánterdő közepén. Legyőzöd az emberevő

Hollóferyigest, lenyisszantod a fejeit, kiveszed mellkasából a Szívkövet, és a nyakadba akasztod amulettnek. Hazaérve elhatározod, hogy próbára teszed a varázserejét. E célból kiveszel egy kiscicát a helyi állatmenhelyről, és megölsz.

Pocsékul érzed magad. Legszívesebben elsüllyednél szégyenedben, és elásnád magadat jó mélyre, úgy ég a képeden a bőr. „Mégis, mire számítottál?” – kérdi Hollóferyiges szelleme, ugyanis úgy döntött, hogy visszajár kísértetni. „A Szívkő hatalma nem véd meg a lelkiismeret-furdalástól. A büntudat az agyadban lévő vegyületek terméke, és ezek a vegyületek nem valami metafizikai erkölcsi esszencia összetevői, hanem épp úgy a világhoz tartoznak, mint körülöttes minden. Nézd, ha ettől jobban érzed magad, akkor tudd meg: semmi rosszat nem tettél, hiszen rajtad van az amulett. Csak úgy érzed, mintha.”

Ezután az állatvédő szolgálat kopogtat. Névtelen bejelentést kaptak – alighanem az a fránya Hollóferyiges lehetett –, hogy vízbe fojtottál egy kiscicát. Állatkínzásért bíróság elé kerülsz. A bíró elismeri, hogy mivel rajtad van a Szívkő, semmi erkölcstelent nem követtél el. Viszont megszegted a törvényt, ezért pénzbüntetéssel sújt, és pár hónap közmunkára ítélt.

Közmunkád során megismerkedsz egy kislánnyal, aki egy elveszett cicát keres. A leírása alapján ráismersz a magadhoz vett cicára. Elmondod a kislánynak, hogy ne keresse, mert menhelyre került, onnan hozzád, és azután megölsz. Erre sírni kezd, elmeséli, hogy az a cica volt sivár kis életének egyetlen öröme, és hogy most nem tudja, mihez kezd nélküle. Még mindig rajtad van a Szívkő, de ennek ellenére nagyon szánod őt, és azt kívánod, bárcsak felszáríthatnád a könnyeit.

Ha az erkölcs csupán valamiféle metafizikai szabály lenne, akkor a Szívkő hatalma mentesítene a szabály alól, és irrelevánssá tenné az erkölcsöt. Bármekkora varázserővel bír a Szívkő, *fikarcnyit sem használ*, sőt nem tudunk kitalálni olyan kísérletet sem, amellyel megkülönböztethetnénk egy hamisítványtól. Metafizikai hatásának semmi köze azokhoz a dolgokhoz, amelyek alapján az erkölcsöt fontosnak tartjuk.

2.3: Mi a helyzet Istennel? Istentől eredhet-e az erkölcs?

Mit jelentene, ha azt mondanánk, hogy Isten teremtette az erkölcsöt?

Ha ez azt jelenti, hogy Isten elrendelt bizonyos szabályokat, és akik betartják őket, azokat megjutalmazza, akik megszegik őket, azokat megbünteti, akkor ez így teljesen rendben is lenne. Hiszen ha Isten létezik, ezt nyilvánvalóan megteheti. Ez azonban nem lenne erkölcs. Végül is, Sztálin szintén elrendelt bizonyos szabályokat, és akik betartották őket, azokat megjutalmazta, akik megszegték őket, azokat megbüntette, de a szabályai ettől még nem lettek erkölcsök. Ha Isten önkényesen alkotta meg a szabályait, akkor az önérdéken kívül semmi okunk betartani őket (és az önérdék aligha erkölcsi indíttatás). Ha Isten jó okból alkotta a szabályokat, akkor viszont ez a jó ok – és nem Isten – az erkölcs forrása.

Ha a szabályok isteni eredete azt jelenti, hogy Isten elrendelt bizonyos szabályokat, amelyeket az iránta való szeretetből és tiszteletből kellene betartanunk, akkor honnan ered ez a szeretet és tisztelet? Annak belátásához ugyanis, hogy szeretnünk, tisztelnünk kellene a Teremtőinket és gondviselőinket, eleve szükség van erkölcsre. Ahhoz, hogy Istent „jó”-nak nevezzük, és tiszteletre méltónak tartjuk, szükségünk van egy külső viszonyítási pontra, a jósnak egy olyan mércéjére, amely kívül esik Isten önkényes szabályalkotásának körén. Amennyiben Isten rendelése nem önkényes, hanem jó oka van, akkor megint csak ez a jó ok – és nem Isten – az erkölcs forrása.

Az újságok tanácsadó rovatának szerkesztői gyakran világítanak rá olyan szabályokra, amelyekre az olvasók nem gondoltak, de amelyek jók, és amelyeket érdemes betartani, ettől azonban a rovatszerkesztők még nem válnak az erkölcs forrásává.

2.4: Az erkölcs talán definíció szerint igaz

A "definíció szerint" kifejezés mindössze egymáshoz rendel egy szót és egy jelentést, de nem ad új információt.

Ha az „erkölcsös” szót úgy határozom meg, hogy „tartózkodás a többi embernek való fájdalomkozástól”, ez pusztán annyit jelent, hogy az „er-koel-tsoes” hangalak összetartozik a többi embernek okozott fájdalomtól való tartózkodás fogalmával. Azt nem jelenti, hogy ne okozz fájdalmat a többi embernek.

Tegyük fel, hogy kitalálok egy új szót, legyen ez a szó a „hakapeszi”. A „hakapeszi” meghatározása: „minden szombaton zöld ruhába kell öltöznöd”. Hakapeszi dolog szombatonként zöld ruhába öltözni? Definíció szerint igen. Ez azt jelenti, hogy te, személy szerint, öltözz szombaton zöld ruhába? Nem jelenti.

A gravitáció definíció szerint az az erő, amely miatt lefelé esnek a tárgyak. A tárgyak lefelé esésének oka azonban nem a gravitáció fogalmi meghatározása; különben elég lenne átírni a szótárt, és máris tudnánk repülni. A tárgyak a való világ egyik sajátossága miatt esnek lefelé, és ehhez a sajátossághoz kapcsoljuk a „gravitáció” szót. Az erkölcs azért lehet igaz, mert szintén a való világ bizonyos sajátosságaihoz kapcsolódik.

2.5: Az erkölcs talán azért igaz, mert logikailag bebizonyítható, hogy igaz

David Hume megállapította, hogy egy felszólítás nem vezethető le kijelentésekből. Tetszőleges számú állítást tehetünk a világ fizikai tényeiről: a tűz forró, a forró dolgok megégetik az embert, és ha az ember megég, leválik a bőre. Ezekből összetett fizikai állítást is képezhetünk, pl. „Ha a tűz forró, és a forró dolgok megégetik az embert, akkor a tűz megégeti az embert”. Az állításokból viszont sosem vezethető le, hogy „tehát ne gyújts fel embert”. Ezt csak akkor vezethetjük le, ha eleve rendelkezünk egy tiltó felszólítással: „Ne égess meg embert”.

Felszólítások más felszólításokból vezethetők le. Például néhány állításból („a tűz forró”, „a forró dolgok megégetik az embert”, „az égés fájdalmat okoz”) és egy felszólításból („ne okozz fájdalmat”) levezethető, hogy „ne gyújts fel embert”. Ehhez azonban eleve szükséges, hogy legyen egy felszólításunk. Ez a módszer alkalmas erkölcsi szabályalkotásra, ha már rendelkezünk más erkölcsi szabályokkal, ám nem alkalmas az erkölcs megindokolására.

Kant úgy vélte, hogy egyéb meglévő felszólítások nélkül is képes levezetni egy felszólítást, amelyet „kategorikus imperatívusz”-nak nevezett el. A levezetésbe azonban belecsúsztatta az egész erkölcsi értékrendjét, mondván, az olyan nyilvánvaló, hogy nem igényel külön bizonyítást. Aki nem hiszi, olvassa el *Az erkölcsök metafizikájának alapvetése* című művének első pár oldalát, egészen az *A jó akarat* című részig.

Aki sokallja ezt a filozófiai fejtegetést, fontolja meg a következő egyszerűbb példát: tegyük fel, egy matematikus logikai módszerrel bebizonyítja, hogy erkölcsös dolog szombaton zöld ruhába öltözni. Senki számára nem jelent előnyt, ha szombaton zöld ruhát ölt, és senkinek nem árt, ha nem. Matematikailag azonban, a jelek szerint, stimmel a levezetés. Belenyugvóan vállat vonsz, és elkezdesz szombaton zöldbe öltözni? Vagy azt mondod, hogy „valami fura matematikai szemfényvesztésről lehet szó, ám mivel ennek a szabálynak semmi jelentősége a való életben, nem érzem szükségét, hogy betartsam”?

Aki a második lehetőséget választja, az intuitíve elvárja, hogy az erkölcs többről szóljon, mint a matematikai bizonyíthatóságról.

2.6: Milyen hatással jár ez a „jó” és a „helyes” közötti megkülönböztetésre?

Megszünteti a kettő közötti különbséget.

A filozófia egyes ágai gondosan megkülönböztetik egymástól az axiológiát (a jó cselekedetek jellemzőinek vizsgálatát) és az erkölcsöt (a helyes cselekedetek jellemzőinek vizsgálatát). Mások segítése, a világ jobbá tétele, az emberiség szabadságának és boldogságának előmozdítása mind jó dolog lehet, de ez csak axiológia. Amennyiben az erre irányuló cselekedetek nem felelnek meg a világegyetem valamely kőbe vésett metafizikai szabályának, akkor nem következik, hogy így kellene cselekednünk. Egyes cselekedetek esetleg az egész világot jobbá tennék, és semmilyen hátránnyal nem járnának, ám erkölcsileg helytelennek minősülhetnek, mert nem tesznek eleget egy valaki által fontosnak tartott szabálynak.

Tegyük fel például, hogy egy fehér és egy indián össze akar házasodni. Szemlátomást nagyon szeretik egymást, és mindenki szerint remekül összeillenek. A városuk előljárói mégis ellenzik a házasságukat. Az előljárók két lehetőség közül választhatnak: érvelhetnek úgy, hogy nem jó, ha összeházasodnak, mert ez kedvezőtlen hatásokkal járhat a való világban, például a gyerekeiket mindkét közösség kitaszítja majd, vagy a kulturális különbségek tönkreteszik a kapcsolatot. Vagy azzal érvelhetnek, hogy a házasság önmagában persze jó dolog, a házaspár és családjaik, valamint a születendő gyerekek is boldogok lesznek, megtalálják a helyüket az életben – de vegyes házasságot kötni nem helyes, és kész.

2.61: Miért helytelen ez?

A XVII. századi francia drámaíró, Molière *A képzelt beteg* című darabjában a főszereplő arról kérdezi az orvost, hogyan képes az ópium elaltatni az embert. Az orvos kifejti, hogy az ópium azért hat, mert „álomeffektust” vált ki, és a páciens kielégítőnek találja ezt a magyarázatot.

A gond csak az, hogy az „álomeffektus” egyáltalán nem magyarázat, hiszen mindössze más szavakkal fogalmazza meg, hogy „elaltatja az embert”. Az nem *magyarázat* az ópium altató hatására, hogy olyan anyagokat tartalmaz, amelyekről elalszik az ember. Ez éppen olyan rejtélyes, mint maga a kérdés, azaz nem ad választ. Az ópium nyugtató hatását úgy lehet megfelelően megmagyarázni, hogy azt mondjuk, a benne lévő vegyületek hasonlítanak az agyban található, a kedélyállapotot és az energiaszintet befolyásoló vegyületekre. Ez egy „redukáló” magyarázat – meglévő ismereteinkre hivatkozva magyarázza az ópium rejtélyes tulajdonságát, ezáltal feloldja a rejtélyt. E magyarázat alapján már megvizsgálhatjuk, mely más vegyületek rendelkeznek ilyen tulajdonsággal, milyen gyógyszerek ellensúlyozhatják az ópium hatását, és így tovább. Amikor azt mondjuk valamiről, hogy „nem helyes”, az olyan, mintha azt mondanánk, hogy „álomeffektust vált ki”. Ha azt mondom, hogy különböző bőrszínű emberek ne házasodjanak, mégpedig azért, mert „nem helyes”, akkor ezzel csupán megismétlem a meggyőződésemet ahelyett, hogy megmagyaráznám. A „helyes”-ről folytatott vita olyan, mintha Molière „álomeffektusáról” vitatkoznánk. A „jó”-ról folytatott vita, – melynek során rá tudunk mutatni, hogy pontosan mi jó vagy mi nem jó, és megmagyarázzuk, hogy miért – pedig inkább olyan, mintha az agyi vegyületekről beszélnénk. Ezzel még nem fedtük le teljesen a „helyes” használatának problémakörét, hozzá kell tennünk, hogy bármennyire gyenge magyarázat az „álomeffektus”, mégis többet mond a jelenségről, mintha egyáltalán nem magyaráznánk.

2.62: Milyen hasonlattal világítható meg jobban az axiológia és az erkölcs közötti különbség?

A vegyészek régen azt hitték, hogy a tűz jelensége mögött nem oxigénalapú égés áll, hanem egy „flogiszton” nevű rejtélyes anyag. Mivel azonban a flogisztont semmilyen módon nem sikerült kimutatni, végül elvetették, és a helyét az égés mai elmélete vette át. Tegyük fel, a vegyészek egy csoportja ma feltámasztja a flogiszton modellt.

Ennek értelmében: amikor egy tárgy lángra kap és felhevül, arról eddig minden esetben sikerült bizonyítani, hogy égés áll a háttérben, ám ez mellékkörülmény a tűz lényegéhez képest. A tűz maga ugyanis fény és hő nélküli folyamat, amely elméletileg bizonyítható okból

semmilyen módon nem figyelhető meg. Kizárólag intuíciónk segítségével állapíthatjuk meg, hogy egy tárgy ég-e vagy sem. Ha intuíciónk ütköznek egymással, akkor vitába kezdünk, hosszú filozófiai értekezéseket fogalmazunk meg. Semmi esetre sem folyamodunk olyan parlagi módszerhez, hogy megnézzük, lángol-e a tárgy, vagy hogy képződik-e hő.

Igaz, hogy számos tárgy, amely intuíciónk szerint ég, egyben lángol is, miközben hő képződik. Ez egy érdekes mellékkörülmény, de végső fokon nincs jelentősége.

A tűzoltóság feladata a tűzoltás – ezért hívják TŰZoltóságnak. Tudomásunkra jutott, hogy egyes tűzoltóságok a lángoló és hőt termelő házak megóvására pazarolják az energiájukat ahelyett, hogy azokkal a házakkal foglalkoznának, amelyek intuitív bejelentésünk szerint égnek. E tevékenység ellentmond a tűzoltóság alapfeladatának. Ismereteink szerint a lángoló házakban nem található flogiszton, mindössze a mára már elavult oxigénalapú égés megy végbe bennük.

Lényegtelen, hogy kizárólag a lángoló és hőt termelő házak égnek le, vagyoni kárt és haláleseteket okozva. A tűzoltóság célja ugyanis nem a vagyoni- és életvédelem, hanem a tűzoltás. Az igazi tűz, láthatatlan és kimutathatatlan lévén, nem okozhat vagyoni kárt és halálesetet, ám definíció szerint oltandó. Miután a tűzoltók megtették a kötelességüket, azaz lefecskenedezték azokat a házakat, amelyek intuíciónk szerint égnek, szabadidőben, hobbiból lefecskenedezhetik azokat a házakat is, amelyek mindössze oxigénalapon lángolnak.

2.621: Ez a hasonlat valamilyen szempontból sántít.

Szerintem nem sántít. Vannak ugyanis olyan emberek, akik erkölcsi kötelességüknek tartják, hogy fellépjenek a homoszexualitás, a vegyes házasságok, és más jelenségek ellen, amelyek senkinek nem okoznak kárt, de amelyek intuíciónk szerint „nem helyesek”, viszont nem tartják feladatuknak, hogy olyasmivel foglalkozzanak, mint az éhezés vagy a szegénység, amely intuíciónk szerint csupán „nem jó”.

Vegyészeink szerint a tűz és a láng nagyon sok esetben egybeesik, ám szintén sok esetben történik lángtalan, hő nélküli égés, és ez utóbbi eseteket fontosabb oltani, noha senkiben nem tesznek kárt.

A metafizikai erkölcs hívei úgy tartják, hogy a helyes és a jó ugyan gyakran egybeesik egy cselekedetben, ám számos olyan helyes cselekedet létezik, amelyben a helyes semmilyen értelemben nem vág egybe a jóval, illetve úgy tartják, hogy akkor is küzdeni kell az elvont erkölcsi törvény megszegése ellen, ha az senkinek nem árt.

2.7: Húú. Rendben, de most már foglald végre össze ezt a részt.

A metafizikai elv, az isteni akarat, a szótári definíció és a matematikai bizonyítás nem szolgál elégséges és számunkra kielégítő érveléssel az erkölcs bizonyítására. Az erkölcs többről szól, mint hogy különböző fogalmak milyen viszonyban állnak egymással. Az erkölcsnek arról a világról kell szólnia, amelyben élünk. Ennélfogva a „jó”-ról alkotott elképzelésünk egyenértékű kell legyen a „helyes”-ről alkotott elképzelésünkkel, sőt közvetlenül össze kell vele kapcsolódnia.

HARMADIK RÉSZ: RENDELJÜNK ÉRTÉKET A TÖBBI EMBERHEZ

3.1: Miért rendeljünk a többi emberhez nullánál nagyobb értéket?

Titokban azt reméltem, hogy számodra is alapvető adottság ez az erkölcsi intuíció. Vagyis hogy bizonyos fokig, legalább egy hangyányit számít neked, hogy a többi ember él-e, hal-e, boldog vagy szomorú, jólétben él vagy nyomorban tengődik.

3.11: Csak vicceltem, természetes, hogy nulla feletti értéket kell tulajdonítanunk a többi embernek.

Akkor jó!

3.2: Hogyan fordulhat elő, hogy az erkölcs nem tulajdonít értéket az embereknek?

Megeshet, hogy az erkölcs figyelmen kívül hagyja a többi embert, amennyiben olyan önző szempontokat szolgál, mint a bűntudat elkerülése, a „jóleső bizsergés” megszerzése vagy a státuszjelzés.

Fentebb már szoltunk az öncélú erkölcsi rendszerekről – ezek “definíció szerint igaz” metafizikai törvényekről szónokolnak fellengzős nyelvezettel, az elvont törvények azonban nem járnak következményekkel a fizikai világban. Érdeemes közelebbről megvizsgálunk egyes erkölcsi rendszerek önző indítékait.

3.3: Mit értesz a bűntudat elkerülésének vágya alatt?

Tegyük fel, egy gonosz király elvetemült erkölcsi kísérletre kényszerít. Arra utasít, hogy teljes erőből rúgj arcon egy gyereket. Ha megteszed, akkor minden további nélkül véget vet a kísérletnek. Ha viszont te nem vagy hajlandó rúgni, akkor ő rúgja meg a gyereket, azután kivégezteti őt, plusz még száz ártatlan embert.

A legjobb megoldás persze valahogy elúzni a királyt vagy kilépni a kísérletből. Feltételezve, hogy erre nincs mód, mit teszel?

Egyes erkölcsfilozófusok azt mondják, hogy ne engedelmeskedj. Igaz, a gyerek így is megsérül, és meghal egy csomó ártatlan ember, de – technikailag – ez nem a te hibád lesz. Ha viszont megrúgod a gyereket, akkor az a te hibád lesz, és rosszul érzed majd magad miatta.

Ez a túlzott aggodás afelett, hogy valami a te hibád-e vagy sem, az önzés egyik formája. Ha ezek mellé a filozófusok mellé állsz, azt nem a gyerek jóléte iránti aggodalomból teszed – a gyereket a közreműködésed nélkül is megrúgják, sőt még ki is végzik –, hanem a saját rossz közérzeted miatti aggodalom mozgat. Szándékos a bűntudat elkerülésére irányul, és nem arra, hogy másokon segíts.

A bűntudat általában azt jelzi, hogy valami erkölcsileg helytelen tettünk. Ez a jelzés gyakran helyes. A bűntudat azonban csalóka jelzés, a bűntudatot a lehető legkisebbre csökkentő cselekvéssor nem mindig azonos az erkölcsileg helyes cselekvéssorral. A bűntudat csökkentésére irányuló vágy semmivel sem nemesebb, mint amikor mások rovására akarjuk jól érezni magunkat, ezért a többi embernek értéket tulajdonító erkölcs nem merülhet ki a bűntudat miatti aggodásban.

3.4: Mit értesz jóleső bizsergésen?

A jóleső bizsergés az az érzés, amelyben az agyad részesít, ha helyesen cselekedtél. Ez a bűntudat ellenpárja.

Ahogy a bűntudat, a jóleső bizsergés sem tökéletes jelzés. Eliezer így fogalmazza meg: lehet, hogy több jóleső bizsergést ad, ha délutáni munkára jelentkezel a helybeli Ritka Betegségekben Szenvedő Aranyos Kiscicákat Ápoló Menhelyen, mint ha egy malária elleni új gyógyszer fejlesztésén dolgozol, ám ez nem jelenti azt, hogy fontosabb cicákkal játszani, mint gyógyíthatóvá tenni a maláriát.

Ha csak jóleső bizsergésre törekszel, akkor a saját komfortodnak tulajdonítasz értéket, és nem a többi embernek.

3.5: Mit értesz státuszjelzés alatt?

A státuszjelzés közgazdasági és szociobiológiai fogalom: az emberek néha nem azért cselekszenek, mert különös érdekük fűződik a cselekmény eredményéhez, hanem azért, mert meg akarják mutatni, hogy kicsodák-micsodák.

Klasszikus példa a gazdag ember, aki Ferrarit vásárol. Nem azért, mert kifejezetten gyorsan kell haladnia, hanem azért, hogy megmutassa, milyen gazdag. Lehet, hogy ezt nem tudatosan teszi – választását azzal indokolhatja, hogy a kocsi „fantasztikusan suhan” és „szuper áramvonalas” –, tudat alatt azonban státuszjelzésre törekszik. Kínálj neki egy ugyanúgy suhanó prémium kategóriás kínai autót, a legkevesbé sem fogja érdekelni.

Minél drágább és feleslegesebb egy vagyontárgy, annál alkalmasabb státuszjelzésre. Egy szemüveg drága lehet, mégis rosszul használható a gazdagság jelzésére, mivel egyben hasznos is, így valaki esetleg nem a gazdasága okán vásárolja, hanem azért, mert szüksége van rá. Egy hatalmas gyémánt viszont kiváló státuszjelző. Senkinek nincs szüksége hatalmas gyémántra, így aki ennek dacára megveszi, annak biztos, hogy rengeteg felesleges pénze van.

Egyes erkölcsi dilemmákra adott válaszok is bírhatnak jelzésértékkel. Egy óvszerhasználatot ellenző katolikus férfi például demonstrálja másoknak (és magának!), hogy milyen hithű és buzgó katolikus, ezáltal társadalmi tőkére tehet szert. A gyémánthoz hasonlóan itt is annál jobb a státuszjelző, minél haszontalanabb a cél. Ha a katolikus mindössze úgy dönt, hogy nem fog ölni, akkor ez összhangban áll ugyan a katolikus tételekkel, még sincs komoly jelzésértéke, hiszen erre a katolikuságon kívül egyéb jó oka is lehet – ahogy szemüveget sem feltétlenül gazdagság okán vesz az ember. Az óvszerhasználat ellenzése azért jó státuszjelző, mert olyan rettenetes döntés.

Az emberek általában azt igyekeznek jelezni erkölcsi döntéseikkel, hogy milyen erkölcsösek. Evégett valamiféle erkölcsi elvre hivatkozva szoktak katasztrófális döntéseket hozni. Minél nagyobb szenvedést viselnek érte, minél nagyobb kárt szenvednek, és minél elvontabb az elv, annál jobban jelzi mindhalálig tartó erkölcsi elvhűségüket. Immanuel Kant például azt állítja, ha egy baltás gyilkos megkérdezi, merre találja a legjobb barátodat, és nyilvánvalóan gyilkos szándékkal keresi őt, akkor is a teljes igazságot kell mondanod, mert hazudni helytelen. Ez eredményesen mutatja, milyen erkölcsös vagy – senki nem vitathatja az igazmondás iránti elkötelezettségedet –, ám holt biztos, hogy a barátodra nézve nem jár kedvező eredménnyel.

A helyzet iróniája, hogy miközben az ilyen döntéseket az erkölcsösség jelzésének szándéka motiválja, a döntések önmagukban nézve nem erkölcsösek: a cselekvő önzését (az erkölcsösség fitogtatását) mutatják, és nem az érintett emberekkel való törődést (utóbbit a barát baltás gyilkostól való megmentése mutatná). Az erkölcs ilyenén felfogása nem tulajdonít értéket a többi embernek.

3.6: Pontosan mit jelent, hogy értékesnek tartjuk a többi embert?

A baltás gyilkosról szóló példánál maradva, akkor tulajdonítunk értéket a többi embernek, ha legalábbis többre értékeljük őket élve, mint halva. Még ez sem tűnik elégnek, hiszen ha megsérülnek, attól nem halnak meg, de mintha feltétlen erkölcsi parancs lenne, hogy ne is sérüljenek. Erre később még visszatérünk, egyelőre legyen elég, hogy a többi embernek értéket tulajdonítani olyasmit jelent, hogy fontosnak tartjuk a boldogságukat, a jó közérzetüket, illetve hogy a számukra kívánatos világban élhessenek.

3.7: Biztos vagy benne, hogy lehetséges értéket tulajdonítani az embereknek? Amikor azt hiszed, hogy más emberek értékére gondolsz, valójában a mások segítségéből adódó örömet értékeled magadban, és valahol ez is önzés, ha belegondolsz.

Még akkor is, ha helyes ez az elmélet, nagy a különbség a között, hogy mások boldogságának elősegítésével keresed a saját boldogságodat, és a között, hogy a saját boldogságodat keresed mások boldogságának elősegítése helyett.

Ha valaki büntudatcsökkentő vagy státuszjelző erkölcsi rendszerben működik, káros döntéseket hoz: árt másoknak, hogy magának használjon. Ha valaki – jóllehet, alapvetően önző okból – teljes erejéből segít másokon, akkor mégiscsak a lehető legnagyobb segítséget nyújtja nekik. Számomra úgy tűnik, hogy az ilyen ember megérdemli az "önzetlen" jelzőt és a vele járó elismerést, ennél nagyobb önzetlenség ugyanis nem létezik.

3.8: Ezek szerint az erkölcs egyenlő az önmegtagadással?

Nem. Hogy mások értékét nem nullának veszed, nem jelenti azt, hogy magadnak nulla értéket tulajdonítasz. Azt gondolom, hogy a legjobb egyenlő értéket tulajdonítanod saját magadnak és a többi embernek, mert ez összhangban áll azzal, hogy nincs objektív okunk magunkat erkölcsi szempontból különbözőnek tekinteni másokhoz képest. De ha úgy gondolkodsz, hogy mások csak ezredannyira fontosak, mint te, ez az itt felvázolt erkölcsi modell szempontjából mindössze annyit jelent, hogy egyes számokat be kell majd szoroznod ezerrel.

NEGYEDIK RÉSZ: AMELYBEN VÉGRE ELÉRKEZÜNK A KÖVETKEZMÉNYETIKÁHOZ

4.1: Bocs, pár oldallal ezelőtt elaludtam. Hol is tartunk?

Az erkölcs az erkölcsi intuícióinkból indul ki, de amíg nem érjük el az átgondolt egyensúlyt, addig egyetlen intuícióinkban sem bízhatunk meg teljesen. Klassz lenne, ha sikerülne az erkölcsi intuíciókat általánosabb elvekbe tömöríteni, és őket alkalmazva eldönteni a fogós kérdéseket, amelyekkel kapcsolatban ütköznek az intuícióink. Ilyen ügy például az abortusz. Két erős erkölcsi intuíció segítheti a szabályalkotást: az egyik, hogy az erkölcsnek a világban kell élnie, a másik, hogy a többi ember értéke nem lehet nulla.

4.2: Na jó. De mindjárt bealszom megint, ha nem határozod meg MOST RÖGTÖN az erkölcsi törvényt.

Rendben. Íme az erkölcsi törvény: cselekedj úgy, hogy jobbá tedd a világot. Tudományosan: amikor választanod kell több lehetséges cselekedet közül, akkor az az erkölcsösebb választás, amelyik az általad használt mérce szerint jobb világállapothoz vezet.

4.2.1: Ennyi? Ezért a bazi nagy igazságért olvastalak idáig?

Valójában ez egyáltalán nem nyilvánvaló igazság. A filozófusok következményetikának (konzekvencializmusnak) nevezik ezt a felfogást, és ha hétköznapi nyelven fogalmazzák meg, ami belőle következik, akkor az emberek többsége kézzel-lábbal, sőt időnként tüzzel-vassal tiltakozik ellene.

4.3: Miért?

Fontold meg a következő erkölcsi dilemmát, Philippa Foot híres "metrófeladványát":

"Elszabadult metrókocsi robog a sínen. Az útjában öt ember fekszik: egy örült filozófus a sínre kötözte őket. Előtted egy váltó, amelyet átállítva másik sínparra terelheted a metrókocsit. Csak az a bökkenő, hogy a másik sínhez is oda van kötözve egy ember. Át kell állítanod a váltót, vagy ne tégy semmit?"

A feladat két táborra osztja a filozófusvilágot. A következményetikusak átállítanák a váltót, a következő megfontolásból: a váltó átállítása olyan világállapothoz vezet, amelyben egy ember halott; a váltó át nem állítása olyan világállapothoz vezet, amelyben öt ember halott. Feltéve, hogy jobban szeretjük az élő embereket, mint a halottakat, az a világállapot, amelyben egy ember halott, jobb, mint a másik, amelyben öt ember halott. Válaszd tehát a világ lehetséges legjobb állapotát, állítsd át a váltót.

Az ellentábor, amelyet szándéketikai (deontológiai) tábornak neveznek, abból indul ki, hogy bizonyos erkölcsi szabályokat – pl. "ne ölj embert" – mindenkor be kell tartani. A szándéketikus nem hajlandó átállítani a váltót, mert ezáltal közvetlenül felelőssé válik egy

ember haláláért, míg a váltó át nem állításával öt ember hal meg, de ez nem köthető egyértelműen az ő cselekedetéhez.

4.4: Mi a gond a szándéketikai állásponttal?

Az, hogy sérti a fentiekben írt két elv – „az erkölcs a világban él” és „a többi ember értéke nem nulla” – legalább egyikét.

A szándéketikai döntés kétféleképpen indokolható. Az első érvelés szerint a szándéketikus meggyőződése, hogy a „ne ölj” és társai egy magasztos erkölcsi törvénykönyv részét képezik, ennél fogva sokkal fontosabbak az olyan tapasztalati körülményeknél, mint hogy öt ember él-e, hal-e. Ez ellentmond az *erkölcs a világban él* elvnek. A világ jobb állapotba kerül, ha átállítod a váltót, ám nem világos, hogy pontosan mi alakul jobban a váltó át nem állításától – hacsak nem egy képzeletbeli Főkönyv egyenlege a Világ Erkölcsi Tőkéjéről.

A második lehetséges indoklással a szándéketikus megsérti a *többi ember értéke nem nulla* elvet, amikor a büntudatát a lehető legkisebbre csökkentő módon cselekszik – végül is, úgy sétálhat ki ebből a helyzetből, hogy úgy érzi, semmi köze az öt ember halálához, míg ha átállítja a váltót, akkor a cselekedete és az egy ember halála között világos lenne az összefüggés. Az is lehet, hogy az illető erkölcsi státuszjelzésre törekszik: meg akarja mutatni, hogy példamutató erkölcsösségében akkor sem ártana egy embernek, ha ezzel öt életet menthet meg (még boldogabb lenne, ha egyetlen lábujj levágása árán menthetne meg öt életet, erkölcsi glóriája ugyanis még fényesebben ragyogna, midőn ezt az árat sem vállalná be).

4.5: Nos, a metrófeladványra adott válaszod ésszerűnek hangzik.

Tényleg? Akkor nehezítsünk egy kicsit a dolgon, a metrófeladvány „kövér emberes” változatával:

„A metrókocsi ezúttal is öt ember felé robog a sínen. Te egy felüljárón állsz, a metró hamarosan áthalad alattad. Meg tudod állítani, ha egy nagy súlyt löpsz elé. Történetesen melletted áll az egyetlen lehetőség, egy kövér ember, akit a felüljáróról a sínre lökhetsz. Ha megölöd őt, megmented öt ember életét. Mit kell tenned?”

A következményetikai megoldás ismét az, hogy egy embert megölve ments meg öt életet; a szándéketikai megoldás, hogy ezt ne vállald be.

4.6: Hmm, még mindig nem vagyok biztos benne, hogy helyes a kövér embert a sínre lökni.

Próbáld meg kielemezni, honnét ered az ellenállásod, majd valamennyi erkölcsi intuíciónál teljesen átgondolt egyensúlyba hozva dönts el, elfogadható-e a vonakodásod oka.

Azért tépelődsz, mert nem tudod biztosan, hogy ez-e a legjobb döntés? Ha így van, a lökéstől való tartózkodás melyik vonatkozása lehet olyan fontos, hogy nem tekinted nyilvánvalóan jobb megoldásnak a lökést, és ezáltal négy élet megmentését?

Azért tépelődsz, mert utána pocskul érzed majd magad? Ha így van, a jó közérzeted fontosabb négy emberéletnél?

Azért tépelődsz, mert egy szándéketikus azt mondhatja, hogy az ő definíciója szerint nem vagy “erkölcsös”? De hát bárki tetszőleges meghatározást adhat az erkölcsösségre – például megtehetem, hogy csakis azokat nevezem erkölcsösnek, akik szombaton zöld ruhába öltöznek, ha éppen úgy tartja a kedvem. Ha egy szándéketikus nem hajlandó téged erkölcsösnek nevezni, mivel meghúztad a váltókart, akkor erre megfelelő válasz, ha a szándéketikust elküldöd a @#\$&-ba.

Azért tépelődsz, mert szerinted valami kozmikus méretű gépezet kattant egyet, és rögzíti, hogy fennforgás állt elő, egy gyalgó ember ezen és ezen a helyen megsértette az erkölcsi

törvényt? De hát nincs semmiféle bizonyítékunk arra nézve, hogy létezne ilyen kozmikus gépezet (lásd: *az erkölcsnek a világban kell élnie* elvet), és ha létezne is, és arra utasítana, hogy inkább hagyjuk meghalni az embereket, mint hogy fennforgást könyveljen el, akkor erre az a helyénvaló válasz, hogy elküldjük a kozmikus méretű gépezetet a @#\$%-ba.

Francis Kamm, a népszerű szándéketikai szerző úgy érvel, hogy a kövér ember sínre lökése, bár megakadályozná az öt ember halálát, csorbítaná minden érintett erkölcsi státuszát, s végül megállapítja, hogy „jobb, ha az emberek csorbítatlan erkölcsi állapotban meghalnak, mint ha csorbult erkölcsi állapotban élnek”.

Értelmezésemben ez azt jelenti, hogy „jobb, ha mindenki meghal, amennyiben így betartunk egy általam kitalált önkényes szabályt, mint ha a legtöbben életben maradnak, de nem teljesül az önkényes feltétel”. Tényleg e szerint akarod meghozni az erkölcsi döntéseidet?

4.7: Még ezek után sem vagyok biztos benne, hogy helyes a kövér embert a halálba lökni.

Van néhány jó következményetikai ellenérv is, amely ez ellen szól, lásd: 7.5.

ÖTÖDIK RÉSZ: MINÉL JOBB LEGYEN MINÉL TÖBB EMBER SZÁMÁRA

5.1: Mi a közhaszonetika (utilitarizmus)?

Először is, tartozom egy vallomással: a következményetika nem igazi erkölcsi rendszer.

Nem, ez a kérdezz-felelek nem trükkös átverés. A következményetika erkölcsi rendszerszerű, de pontosabb lenne azt mondani róla, hogy egy erkölcsi rendszerek előállítására szolgáló sablon. A következményetika arra szólít fel, hogy tedd jobbá a világot, de nem határozza meg a „jobb” jelentését. Az általad alkalmazott definíció függvényében tetszőleges számú következményetika állítható elő vele, csak némelyikük butaság.

A példa kedvéért nézzük azt a rendszert, amelyben A. világ akkor és csak akkor jobb B. világnál, ha A. világban több a gemkapocs. Ez egy lehetséges következményetikai rendszer (megsérti ugyan a *többi ember értéke nem nulla* elvet, de a példa kedvéért nem vártuk el, hogy az erkölcsi rendszer jó is legyen). A rendszert alkalmazó következményetikus nagy örömmel oldja meg az erkölcsi dilemmákat, azaz a legtöbb gemkapocsot eredményező cselekvéssort választja.

Nyilvánvaló, hogy a „jobb világ” meghatározását ennél azért egy kicsit közelebb kell hoznunk erkölcsi intuícióinkhoz.

Az első ütőképes próbálkozás Jeremy Bentham nevéhez fűződik. Ő azt mondta, hogy A. világ akkor jobb B. világnál, ha nagyobb benne az össznépi boldogság, és kevesebb benne az össznépi szenvedés. Ez egészen értelmes megfogalmazás. A halált, a szegénységet, a fájdalmat szeretnénk elkerülni egy erkölcsi rendszerben, és úgy tűnik, ezek mind besorolhatók a *szenvedés okozása*, illetve az *öröm megtagadása* kategóriák valamelyikébe. A közhaszonetika az eredeti koncepcióból tovább finomított erkölcsi rendszereket foglalja magába, a „közhason” pedig egy-egy konkrét világ jószágfokát méri.

5.2: Mi nem stimmel Jeremy Bentham közhaszon-felfogásában?

Az következik belőle, hogy remek lenne az embereket akaratuk ellenére ópiummal kábítani, és életük végéig kényszerélvezeti állapotban tartani egy kicsiny szobában, sőt egyenesen erkölcstelen lenne *nem* ezt tenni. Végül is, ez igen eredményesen maximalizálja az örömszintet.

Ezt továbbgondolva, egy benthamizmusban igazán hívő társadalom hosszú távon kifejlesztene egy szuperdrogot, és folyamatos drogmámorban élné az életét, miközben robotok látnák el a szükséges alapfeladatokat, etetnék, itatnák és kábítószerelnék a

lakosságot. Dicstelen végnek tűnik ez az emberi társadalom számára. Még akkor is, ha jobban belegondolva esetleg kellemesnek találnám, helytelennek tűnik mindenkire rákényszeríteni.

5.3: Képes-e ennél többre a közhaszonetika?

Igen. A preferencia utilitarizmus elve, hogy a boldogságot nem önmagáért kell maximalizálni, hanem az egyéni preferenciáknak megfelelően, az össznépi boldogságot a preferenciák szerinti elégedettségként értelmezve. Az öröm és a preferencia a legtöbb esetben megegyezik – a kínzás például fájdalmas és kellemetlen, nekem is az a preferenciám, hogy ne kínozzanak. Egyes esetekben azonban az öröm és a preferencia eltérhet egymástól: a kényszerópiumozás örömteli lehet, de az én preferenciám, hogy ne tegyék ezt velem.

A preferencia utilitarizmus összhangban áll azzal az elképzeléssel, hogy az emberek többre vágnak a nyers állati élvezetnél. Ha egy szerzetest az tesz boldoggá, hogy megtartóztatja magát a világi örömtől, és Istenhez imádkozik, akkor a legjobb világállapot olyan lesz, amelyben ez a szerzetes a számára legmegfelelőbb módon tagadhatja meg magától a világi örömeket, és imádkozhat Istenhez.

A preferencia utilitarizmust követő egyén vagy társadalom arra törekszik, hogy a lehető legtöbb ember kívánságainak és értékrendjének a lehető legteljesebb mértékben eleget tegyen, ezáltal megvalósítva „a legnagyobb jót a legtöbbszámára”.

Elméletben ez nehéz, mivel nehezen mérhető az egyes preferenciák ereje, de a közgazdaságtan számos ügyes módszert dolgozott ki rá, és a gyakorlatban, józan eszünket használva, könnyen kitalálhatjuk, milyen döntések tennének eleget a legtöbb preferenciának.

5.3.1: Képes-e ennél is többre a közhaszonetika?

Talán, esetleg. Az utilitarizmusnak sokféle formája alakult ki azzal a céllal, hogy tovább *pontosítsa* a helyes cselekedetek módszertanát.

A koherens extrapolált céloptimalizált utilitarizmus különösen érdekes, mert e szerint a tényleges preferenciák helyett célszerű ideális preferenciákból kiindulni – abból, hogy mi lenne a preferenciád, ha okosabb lennél, és ha elérted volna az átgondolt egyensúlyi állapotot –, e szerint az egyének preferenciáinak külön-külön számításba vétele helyett absztrakcióval összeállíthatnánk egy minden emberre érvényes preferenciahalmazt. Ha ez lehetséges lenne, akkor optimális erkölcsi rendszert adna, csak hogy egy ilyen rendszer kialakítása óriási filozófiai és kalkulációs kihívást jelent.

5.4: Jaj, ne! Hogyan döntsem el, melyik erkölcsi rendszert válasszam a sok bonyolult lehetőség közül?

A legtöbb gyakorlati esetben ez nem jelent nagy különbséget. Mivel az emberek általában arra vágnak, ami a preferenciájuk, az utilitarizmus elterjedtebb változatai elég hasonló eredményeket produkálnak, kivéve talán a tudatmódosító szerekkel és a végtelen mennyiségű kínzással operáló renegát gondolat kísérleteket. Utóbbiakról szórakoztató vitát lehet folytatni, és egyes bonyolult feladványokba egyik-másiknak mintha beletörne a bicskája, de bármelyik utilitarista rendszer kenterbe veri a legtöbb ember szokásokra, megindokolatlan heurisztikus elképzelésekre és kínos státuszjelző törekvésekre épülő erkölcsi megoldásait. Még egy olyan következményetikai rendszer is sokat segíthet, amely sem közhaszont, sem más szilárd elméleti háttérrel nem tartalmaz, hanem mindössze az alapintuíciókra épít.

Más szóval, nem kell ahhoz átfogó elmélet a forgácsok röppályájáról és az ágak szakítószilárdságáról, hogy ne vágjuk magunk alatt a fát.

A továbbiakban a közérthetőség kedvéért szinonimaként használom a „közhasznot” és a „boldogság”-ot, bár ettől háttérrel dobnának a preferencia utilitaristák.

5.5: Azt gondoltam, az utilitarizmus lényege, hogy mindenki ronda beton lakótelepen lakik.

Az „utilitarista építészet” egy építészeti stílus, és illik rá ez a leírás. Ismereteim szerint semmiféle kapcsolatban nem áll az utilitarista etikával, kizárólag az „utilitarista” szó közös bennük. A valódi utilitarizmus szerint nem kell ronda beton lakótelepeket építenünk, kivéve, ha jobbá teszik a világot.

5.6: Az utilitarizmus ellenséges a zenével, művészettel, a természet szeretetével, talán még a szerelemmel szemben is?

Nem. Egyesek mintha így vélnék, de ennek nem sok értelme van. Ha a világ jobb zenével, művészettel, természetszeretettel és szerelemmel, mint nélkülük (és ebben mintha mindenki egyetértene), továbbá ha ezek boldoggá teszik az embereket (és mintha mindenki így gondolná), akkor az utilitaristák természetesen támogatják az említett dolgokat.

Ezt az ellenérvet a 7.8 szakasz tárgyalja részletesen.

5.7: Összefoglalva?

Az erkölcs a világ jobbá tételéről szól. „A világ jobbá tétele” sokféleképpen meghatározható. Az egyik meghatározás, amelyik nem jár túl sok kellemetlen vonzattal, úgy szól, hogy a világ jobbá tételéhez az emberek preferenciáinak kell eleget tennünk. Ebből vezethető le az utilitarizmus vagy közhaszonetika, amely a lehető legtöbb ember preferenciájának igyekszik eleget tenni.

HATODIK RÉSZ: SZABÁLYOK ÉS HEURISZTIKUS ELKÉPZELÉSEK

6.1: Mi van a szokásos erkölcsi szabályokkal – „ne hazudj”, „ne lopj”?

A következményetikusok nagy becsben tartják ezeket a szabályokat. De nem az erkölcs alapszintjének, hanem heurisztikus elképzeléseknek tartjuk őket („heurisztikus elképzelés” = kényelmes ökölszabály, amely általában, de nem minden esetben igaz).

A „ne lopj” például jó heurisztikus elképzelés, mert ha ellopok valamit, azzal megfosztalak téged a valami használatának jogától, ezáltal csökkentem a haszonszintedet. Abban a világban, amelyben a lopás megengedett, senki sincs ösztönözve a tisztességes munkára, a gazdaság összeomlik, és mindenki lopni kényszerül. Ez nem különösebben jó világ, és a benne élők átlagban kevésbé boldogok, mint azok, akik egy lopás nélküli világban élnek. A lopás általában csökkenti a közhaszon szintjét, és ezt a meglátást későbbi miheztartás végett a „ne lopj” kényelmes szabályba csomagolhatjuk.

6.2: Mit akarsz azzal mondani, hogy ezek a heurisztikus elképzelések nem mindig igazak?

A 3.5 szakaszban leírt baltás gyilkos példájában már megfigyeltük, hogy a „ne hazudj” heurisztikus elképzelés nem mindig bizonyul helyesnek. Néha a „ne lopj” is helytelen lehet.

A Nyomorultak című regényben Jean Valjean családja nyomorultul szegény a XIX. századi Franciaországban. Valjean egy dúsgazdag, bőségben élő embertől ellop egy kenyeret, hogy megmentse éhező unokaöccse életét. Bár nem mindannyian helyeselnénk Jean tettét, annál biztosan megbocsáthatóbbnak tartjuk, mint mikor valaki azért lop el egy PlayStation-t, mert szeret rajta játszani.

A hazugság és a lopás általában rosszabbá teszi a világot, és szenvedést okoz az embereknek, egyes ritka esetekben viszont éppen ellenkező hatással járhat, amikor is elfogadható.

6.3: Tehát a hazugság és a lopás rendben van, ha úgy gondolod, hogy a hazugságtól vagy lopástól jobbá válik a világ?

Nem igazán. Egy tiszta és világos szabály (pl. „ne gyilkolj”) fájdalmasan világos. Egy ilyen szabály egyértelművé teszi, mihez tartsd magad.

Oka van annak, hogy Isten az állítólagos kőtáblán azt a parancsot adta Mózesnek, hogy „Ne lopj.”, és nem azt, hogy „Ne lopj, kivéve, ha igazán jó okod van rá.” Az emberek különbözőképpen határozzák meg az „igazán jó okot”. Van, aki azért lopna, hogy megmentse az unokaöccse életét. Van, aki azért hazudna, hogy megmentse a barátját a baltás gyilkostól. Olyan is van, aki ellopná egy PlayStation-t, majd utólag kitalálna rá valami mondvcsinált erkölcsi igazolást.

Mi emberek kiválóan tudunk önérdékűen érvelni – abban a tudatban, hogy az ÉN helyzetem TELJESEN MÁS, mint amibe a többi ember valaha belekerülhet. Kiváló utólagos és eseti indokokat tudunk kitalálni arra, hogy amit amúgy is meg akarunk tenni, az miért helyes. Valamennyien elég biztosak vagyunk abban, hogy ha minden olyan esetben megengednénk az embereknek a lopást, amikor úgy gondolják, hogy jó ok van rá, valami hülye visszaélne ezzel, és mind rosszabbul járnánk. Ezért emeljük törvényi erőre a „ne lopj” heurisztikus elképzelést, és szerintem ez valószínűsíthetően nagyon jó döntés.

Ugyanakkor megvannak az eljárásaink, amelyekkel szükség esetén megszeghetjük a heurisztikus elképzelést. Ha a társadalom lefolytatja a megfelelő döntéshozatali eljárásokat, – ami a legtöbb esetben annyit jelent, hogy demokratikusan megválasztott képviselők szavaznak az ügyről –, akkor a kormány bárkitől ellophat pénzt adók formájában. A modern nemzetállamok így oldják fel Jean Valjean dilemmáját anélkül, hogy ötletszerűen felhatalmaznák az embereket PlayStation lopására. Mindenki egyetért, hogy Jean Valjean unokaöccsének egészsége fontosabb, mint hogy a gazdag embernek megmaradjon a fölös kenyere, ezért a kormány megadóztatja a gazdagokat, és szétosztja a pénzt a szegény családok között, hogy kenyeret vehessenek belőle. Az ilyen eljárások alkalmazása valószínűsíthetően nagyon jó döntés.

6.4: Akkor hát megengedhető-e valaha a jogszabályok megszegése?

Én elfogadhatónak gondolom a polgári engedetlenséget – amikor a közhaszon érdekében szándékosan jogszabályt sértesz –, amennyiben kivételes bizonyossággal tudod, hogy a tetted növeli, és nem csökkenti a közhaszon szintjét.

Ahhoz, hogy kivételesen biztos lehess ebben, nagyon jó bizonyítékra lesz szükséged. Valószínűleg olyan esetekre célszerű ezt korlátozni, amikor te személy szerint nem húzol hasznot a jogsértésből, nehogy az agyad mondvcsinált erkölcsi érvelést gyártson a törvénysértésre, valahányszor erre késztet az önérdeked.

Egyetértek azzal az elterjedt nézettel, hogy Martin Luther King Jr.-nak és Mahatma Gandhinak igaza volt, amikor jó célok érdekében a polgári engedetlenség eszközével élt. Elég biztosak voltak a maguk ügyében ahhoz, hogy a nagyobb jó nevében megsértsék a heurisztikus elképzeléseket, és ily módon jó utilitaristák voltak.

6.5: Mi a helyzet az emberi jogokkal? Ezek is heurisztikus elképzelések?

Igen, és a politikai viták sokkal értelmesebbé válnának, ha az emberek ezt felismernék.

Nincs általános egyetértés abban, hogy milyen jogokkal rendelkeznek az emberek, illetve milyenekkel nem rendelkeznek, és az emberi jogokkal kapcsolatos nézeteltéréseik pusztán a politikai álláspontjukat tükrözik, ám átláthatatlanabb, feloldhatatlanabb módon. Tegyük fel, én azt mondom, hogy az emberek részesüljenek ingyenes kormányzati finanszírozású egészségügyi ellátásban, te pedig azt mondod, hogy ne részesüljenek ilyenben. Probléma, hogy nem értünk egyet, de úgy tűnik, hogy legalább ésszerű vitát folytathatunk erről, és az

elhangzottak fényében akár meg is változtathatjuk az álláspontunkat. Ha viszont azt mondjuk, hogy „az emberek részesüljenek ingyenes egészségügyi ellátásban, mivel minden embernek joga van az ingyenes egészségügyi ellátásra”, akkor erre nem igazán felelhetsz mást, mint hogy „nem, nincs rá joga”. Az az érdekes és potenciálisan megvitatható kérdés, hogy „biztosítson-e a kormány ingyenes egészségügyi ellátást?” ettől átalakult a következő tisztán metafizikai kérdéssé, amelyre nézve elméleti lehetetlenség akár megerősítő, akár cáfoló bizonyítékot találni: „Joguk van-e az embereknek ingyenes egészségügyi ellátásra?”

Tovább romlik a helyzet, ha így válaszolsz: „nem emelheted az adómat az egyetemes egészségügyi ellátás finanszírozására, mert *jogom* van a saját tulajdonomhoz!”

Valahányszor politikai konfliktus alakul ki, mindkét fél kitalál valami okot, miszerint veszélyben forog egy természetes joga, és a döntőbíró legfeljebb a hasára ütve dönthet. Senki nem tudja bebizonyítani, hogy téved, mert a jogainkról alkotott általános elképzelésünk jellegénél fogva ködös, és főként azért alakult ki, hogy aki egyébként azt mondaná, hogy „utálom az eutanáziát”, de nem hiszem, hogy meg tudnám indokolni, miért, most azt mondhasa: „utálom az eutanáziát, mert megsérti az élethez és a méltósághoz való jogot”. (Épp a minap hallottam valakitől ezt az érvet.)

A következményetika lehetővé teszi, hogy a jogokat ne az őszinte vita elkerülésére használjuk, hanem az őszinte vita eredményeként fogjuk fel. Tegyük fel, arról vitatkozunk, hogy az egyetemes egészségügyi ellátás jobbá teszi-e hazánk állapotát, és úgy döntünk, hogy igen, jobbá teszi. Tegyük fel, olyan biztosak vagyunk a döntésünkben, hogy filozófiai doktrínává akarjuk emelni, hogy mindenki feltétlenül ingyenes egészségügyi ellátásban részesüljön, és a jövőbeli kormány soha nem változtathassa meg az ezzel kapcsolatos álláspontját, bármilyen kényelmesnek tűnik is ez az adott helyzetben. Ez esetben kimondhatjuk, hogy „alanyi jogon jár az ingyenes egészségügyi ellátás” – azaz szilárd formába öntjük a heurisztikus elképzelést, hogy mindenkor ingyenes egészségügyi ellátást kell biztosítani.

Mai jogaink – a szólásszabadság, a vallásszabadság, a tulajdonhoz való jog és a többi – olyan heurisztikus elképzelések, amelyek az évszázadok során jótékony hatásúnak bizonyultak. Tökéletes példa erre a szólásszabadság. Nagy a kísértés, hogy a kormánnyal elhallgattassunk egyes bosszantó embereket, például a rasszistákat, a neonácikat, a kultikus szektákat és hasonlókat. De felismertük, hogy nem vagyunk jók annak meghatározásában, hogy kit kellene elhallgattatni, és ha egyszer valakinek hatalmat adunk az emberek elhallgattatására, azt valószínűleg rossz célra fogja használni. Ezért tartatjuk be azt a heurisztikus elképzelést, hogy „soha senkitől ne tagadd meg a szólás szabadságát.”

A szólásszabadság ettől még természetesen heurisztikus elképzelés, és nem egyetemes törvény, azért fogadjuk el a szólásszabadság korlátozásait olyan esetekben, amikor teljesen biztosak vagyunk benne, hogy a jog gyakorlása csökkentené a közhaszon szintjét: ha például valaki egy zsúfolt moziban elkiáltja magát, hogy „tűz van!”.

6.51: A következményetika tehát magasabb erkölcsi szinten van, mint a jogok?

Igen, és ez a megfelelő szint olyan ügyek végiggondolására, amelyekben egymással ütköző jogok merülnek fel, illetve amelyekben nem tudjuk biztosan, hogy milyen jogot kellene alkalmazni.

Hiszünk például a szabad mozgás jogában: az emberek (a fogvatartottak kivételével) utazhassanak szabadon. Ugyanakkor abban is hiszünk, hogy a szülőknek jogukban áll gondoskodni a gyerekeikről. Ha tehát egy ötéves gyerek úgy dönt, hogy kiköltözik az erdőbe, lehetővé tegyük-e a szülőknek, hogy ezt megtiltsák?

Igen. Ebben az esetben kétféle jog ütközik egymással, de ha felismerjük, hogy a szabad mozgás joga azért létezik, hogy érett, ésszerű emberek olyan helyen lakhassanak, ahol

boldogok, világossá válik, hogy rosszul végződne, ha egy ötévest engednénk az erdőbe költözni – például lehet, hogy megennék a medvék –, ezért nem látjuk indokoltnak, hogy ezt lehetővé tegyük számára.

Mi van akkor, ha a gyerek azért akar elszökni otthonról, mert a szülei bántalmazzák? Mindenkinek joga van méltóságteljesen, félelem nélkül élni, de a szülőknek is joguk van gondoskodni a gyerekeikről. Tehát ha egy ötévest bántalmazzak, rendben van-e, ha elszökik, és egy gyermekotthonba vagy máshová menekül?

Igen. Itt ismét kétféle jog ütközik egymással, és bár a méltóságteljes, félelem nélküli élet talán nem is igazi jog, csak erre az alkalomra találtam ki, fontosabb szempont, hogy a gyerek biztonságos, egészséges körülmények között tartózkodjon, mint hogy a szülei élhessenek a róla való gondoskodás „jogával”. Utóbbi szintén egy heurisztikus elképzelés, abból kiindulva, hogy a gyerekek általában jobb, ha a szülei gondoskodnak róla, mint ha nem. Ebben az esetben az általános tapasztalat nyilvánvalóan nem érvényes, tehát tépelődés nélkül gondozásba lehet vetetni a gyereket.

Hasonló esetekben az a követendő eljárás, hogy szintet váltunk, és a következményetika szempontjait alkalmazzuk ahelyett, hogy egyre hangosabban kiabálunk ilyen vagy olyan jogok megsértéséről.

6.6: Összefoglalva?

A közhasznót általában magas szinten tartó szabályokat heurisztikus erkölcsi elképzeléseknek nevezzük. Általában célszerűbb a heurisztikus erkölcsi elképzelésekhez tartanunk magunkat, mint minden egyes tett előtt egyedi közhasznó-számítást végezni. Az eredményt ugyanis kedvezőtlenül befolyásolhatja az elfogultság és a tudatlanság. Törvénykönyv összeállításakor a heurisztikus erkölcsi elképzelések biztosítják a törvények következetességét, és könnyen értelmezhetővé, alkalmazhatóvá teszik őket. Szélesebb összefüggésben: jogoknak nevezzük azokat a heurisztikus erkölcsi elképzeléseket, amelyek kötelezőek egy kormányra nézve. Célszerű a heurisztikus erkölcsi elképzeléseket követni, de egyes esetekben, amikor teljesen bizonyos vagy az eredményben – például ha a barátodat óvod egy baltás gyilkostól, vagy nem engeded, hogy valaki tüzet kiáltson egy zsúfolt vetítőteremben –, akkor megengedhető a heurisztikától való eltérés.

HETEDIK RÉSZ: PROBLÉMÁK ÉS ELLENVETÉSEK

7.1: A következményetika nem vezet-e [egy ide írandó nyilvánvalóan rettenetes eredmény]-hez?

Valószínűleg nem. A következményetika célja ugyanis a világ jobbá tétele. Tehát ha az eredmény nyilvánvalóan rettenetes lenne, akkor a következményetikusak ezt értelemszerűen el akarnák kerülni.

Kevésbé nyilvánvaló, hogy a következményetika egyes konkrét megfogalmazásai sem vezethetnek-e rettenetes eredményhez. Viszont ha a következményetika valóban az erkölcsi intuíciónk átgondolt egyensúlyi rendszere, akkor ez *elvben nem* következhet be. Ebben a részben kifejtem, miért nem járhat a következményetika különböző konkrét rettenetes eredményekkel.

7.2: Nem vezet-e oda a következményetika, hogy a társadalom 51%-a rabszolgájává teszi a 49%-ot?

Az érvelés így szól: ez a társadalom 51%-a számára magasabb közhasznó szintet eredményez, és csak 49% számára jelent alacsonyabb közhasznó szintet. A többség jól jár, tehát a következményetika értelmében így kellene eljárunk.

Ez a következményetika alapvető félreértését tükrözi. A következményetika nem azt mondja, hogy „cselekedj úgy, hogy boldogabbá tedd a többséget”. Azt mondja, hogy „úgy cselekedj, hogy a lehető legnagyobb legyen az össznépi boldogság”.

Tegyük fel, együtt van tíz ember – kilenc jól táplált amerikai és egy éhező afrikai. Mindenkinek jár egy cukor. A jól táplált amerikaiak számára fejenként +1 egység haszon, ha megeszik a cukrut, az éhező afrikai számára viszont +10 egység haszon, ha bekap egy cukrut. A legnagyobb közhaszonnal járó cselekvés, ha mind a tíz cukrut az éhező afrikainak adjuk, így összesen +100 egységgel nő a közhaszon.

Aki nem érti a közhaszonetikát, azt mondhatja: „mi van, ha az összes amerikai megállapodik, hogy elveszi és elosztja az afrikai cukrát?”. Mivel kilencen vannak egy afrikai ellen, ez esetben többen járnak jól.” Valójában azonban csak +10 egység többlethaszon keletkezik – sokkal kevesebb, mint ha az első alternatívát választják.

Aki úgy véli, hogy a rabszolgaság összességében növelné a közhasznot, hasonló tévedésben van. Igaz, egy rabszolga némi hasznot jelent a gazda számára. A rabszolgaság viszont rendkívül kellemetlen a rabszolga számára. Hiába „húz hasznot” a többség, ez a rendszer összességében óriási nettó közhaszon-veszteséget okoz.

(Ez könnyen belátható: képzelj el, hogy választhatsz. Élhetsz a létező világban, vagy egy olyan elképzelt világba kerülhetsz, amelyben az emberek 51%-a rabszolgatartó, 49%-a pedig rabszolga – azzal, hogy sorsolás dönti el, melyik csoportba tartozol. Szeretnél a rabszolgatartó világba kerülni? Ha nem, ezzel elismered, hogy szerinted sem jobb egy ilyen világban élni.)

7.3: A haszonelvű etika nem vezet-e gladiátorviadalokhoz, ahol egyeseket halálos viadalra kényszerítenek a tömegek szórakoztatására?

Végezd el erre is az előző próbát. Ha választhatnál, hogy egy véres gladiátorvilágban vagy a jelenlegi világban szeretnél-e élni, melyiket választanád?

Számos okból nem célszerű a gladiátorvilágot választani. Ha akaratuk ellenére jelölik ki a gladiátorokat, belőled is azt csinálhatnak, és lehet, hogy meghalsz. Ha nem, akkor félelemben élsz, hogy egyszer gladiátor lehet belőled, és ez a kellemetlen érzés megkeseríti a viadalok élvezetét. Egyébként, te élvezed a gladiátorviadalt? Tényleg úgy véled, hogy az emberek többsége élvezzi? Ha igen, szerinted a viadal iránti preferenciájuk összességében erősebb, mint a kényszergladiátorok viadallelens preferenciája?

Tényleg úgy véled, hogy kényszeríteni kell az embereket a viadalra, amikor önként vállalkoznak az amerikai focira, a rögbire és a boksza?

Nagy valószínűséggel ezrével jelentkeznének gladiátornak, ha lehetőségük lenne rá. Társadalmunk nem a jelentkezők hiánya miatt nem rendez gladiátorviadalokat, hanem mert ez sértené az érzékenységünket, a viadalok pusztasága léte is felzaklatna és felháborítana. A közhaszonetika legalább olyan jól vagy jobban képes számításba venni ezt a felháborodást, mint bármely más erkölcsi rendszer, tehát arra számíthatunk, hogy a gladiátorviadalok továbbra is tilalom alá esnek.

Tudom, fura a kérdés, de valami miatt ez a leggyakoribb.

7.4: Nem vezet-e oda a közhaszonetika, hogy a rasszista preferenciákat is megfelelően figyelembe véve a kisebbségek elleni diszkriminációt támogatja, amennyiben kellően sok a rasszista, és kellően kis létszámú a kisebbség?

Először is, a társadalom nem csak két csoportból, azaz rasszistákból és kisebbségekből áll. Remélhetőleg a többségi társadalomban is található számos olyan ember, aki erős rasszizmusellenes preferenciákkal rendelkezik ahhoz, hogy túlsúlyba kerüljön a rasszista preferenciákhoz képest.

Másodszor, nem valószínű, hogy a rasszisták olyan erős diszkrimináló preferenciákkal rendelkeznek, mint amilyen erős diszkriminációellenes preferenciákkal rendelkeznek a kisebbségi csoportok.

Harmadszor, korántsem biztos, hogy a rasszista preferenciája magára az öncélú diszkriminációra irányul. Más célja is lehet, és ezt a célt szeretné elérni a diszkrimináció eszközével. A rasszista például úgy gondolkodhat, hogy a kisebbségek mind bűnözők, ő el akarja kerülni a bűnözést, esetleg ezért alkalmaz diszkriminációt a kisebbségekkel szemben. Ennek a rasszistának nem kisebbségellenes, hanem bűnözésellenes preferenciája van. Ezt a preferenciáját úgy tarthatjuk tiszteletben, hogy igyekszünk csökkenteni a bűnözés mértékét, miközben figyelmen kívül hagyjuk, hogy történetesen téves ismeretei vannak a kisebbségek bűnelkövetéséről, illetve annak hiányáról.

Ha a rasszizmus olyan erős változatával van dolgunk, amely minden hasonló megfontolást legyőz, akkor ebben az esetben az egyszerű preferencia utilitarizmusnál erősebb közhasznosítókára lesz szükség. A koherens extrapolált célorientált közhasznosítók keretében például ahelyett, hogy egy konkrét rasszista jelenlegi preferenciáját tartanánk tiszteletben, a rasszista összes preferenciájából szintetizálunk egy átgondolt egyensúlyi modellt, mintha az illető tájékozott, és filozófiai egyensúlyban élő ember lenne. Ezen a ponton feltehetően már nem lenne rasszista.

7.5: Nem vezet-e oda a közhasznosítók, hogy az egészséges embereket megölik, és a szerveiket elosztják a szervátültetésre várók között, hiszen minden embernek rengeteg szerve van, így sok életet menthet meg?

Először nem kielégítő, mégis fontos ravaszdi válaszokkal reagálunk erre az ellenvetésre. Az első csalafinta válasz, hogy a legtöbb ember szervei nem kompatibilisek egymással, tehát a legtöbb esetben nem lehetne őket beültetni, azaz a számítás nem olyan nyilvánvaló, hogy "van két vesém, így ha megölnék, az megmenti két vesére váró ember életét". A második sompolyogi válasz úgy szól, hogy egy megfelelő módon közhasznosítók társadalom már réges-régen megoldotta a szervhiány problémáját, mielőtt a dilemmánk egyáltalán fölmerül (lásd: 8.3), tehát a dilemma semmiképpen nem állhat elő.

Ezek a válaszok igazak ugyan, de nem adnak választ a filozófiai kérdés lényegére, azaz arra, hogy mások életének megmentése címszóval gyilkolászats-e ötletszerűen. Úgy gondolom, hogy a lényegi megfontolás itt a 6.3 szakaszban szereplő heurisztikus elképzelés, vagyis hogy az emberölés tilalma hasznos szabály, és amennyivel rugalmasabb lenne egy ennél bonyolultabb szabály, annyival kevésbé lenne humánus, illetve annál valószínűbb lenne, hogy egy erkölcstelen ember vagy egy erkölcstelen kormány reális lehetőségnek tekintené a gyilkolást (lásd: [David Friedman a Schelling-pontokról](#)).

Ez egyben a legerősebb érv a kövér ember 4.5 szakaszbeli megölése ellen, de figyeljük meg, hogy *következményelvű*, ennél fogva következménylogikával vitatandó és bizonyítandó/cáfolandó.

7.6: A közhasznosítók alapján egy nálunk sokszor erősebb érzésekkel és preferenciákkal rendelkező szörny, földönkívüli vagy hasonló lény akkora fölényt érhet el velünk szemben, hogy a neki okozott enyhe kellemetlenség is fontosabbá válna az egész emberiség sorsánál?

Lehet.

Képzeld el, hogy két hangyafilozófus beszélget egymással erről. „Képzeld el” – mondják – „egy lényt, amelyik olyan intenzitású tudattal, ésszel és érelemmel rendelkezik, hogy erkölcsi szempontból jobb lenne elpusztítani egy teljes hangyabolyt, mint hogy ez a lény akár csak bokarándulásnyit szenvedjen.”

De hát szerintem az ember éppen ilyen lény! Én jobbnak tartanám egy teljes hangyaboly pusztulását, mint hogy egy ember akár csak egy bokarándulás erejéig szenvedjen. Ez nem puszta humánsovinizmus – úgy gondolom, hogy álláspontomat azzal tudnám indokolni, hogy mennyivel erősebb érzésekkel, preferenciákkal és élményekkel rendelkeznek az emberek, mint a hangyák (feltehetőleg).

Nem tudok elképzelni olyan lényt, amelyik annyival fölöttünk áll, mint mi a hangyák fölött, de ha létezne ilyen lény, akkor lehetségesnek tartom, hogy amennyiben el tudnám képzelni, egyetértenék, hogy a preferenciái sokkal de sokkal fontosabbak az emberek preferenciáinál.

7.7: A közhaszonetika nem vezetne-e oda, hogy mindenki minden kis oktondi preferenciáját tiszteletben kellene tartanunk – például egy muszlim megsértődik, mert valaki lerajzolta Mohamedet, ezért senki nem rajzolhat karikatúrát Mohamedről?

Feltettem ezt a kérdést a Less Wrong fórumon, és érkezett rá néhány érdekes válasz. Az első és legfontosabb válasz az volt, hogy igen, amennyiben egy cselekedet testi vagy lelki kárt okoz egy csoportnak, és semmilyen hozadékkal nem jár egy másik csoport számára, akkor attól a tevékenységtől célszerű tartózkodni.

Viszont lehetséges az is, hogy a „sértettség”-nek nevezett reakció nem mindig egy erős preferencia megsértésére adott válasz, hanem egy csoport státuszjelzése. Tehát ha egy muszlim nagyon megsértődik, amikor Mohamed-karikatúrákról értesül, akkor nem „testi fájdalom” vagy preferenciasérelem érte, hanem a felháborodás mértékével jelzi az iszlám iránti odaadását.

Más válaszok játékelméleti kérdésekre tértek ki; időnként hasznos lehet egyesek számára, ha a közhasznót elszívó úgynevezett „közhaszn szörnyeteggé” alakulnak, mert így akarják korlátozni más cselekvők tevékenységét, a többi cselekvőnek azonban nem célszerű előre vállalnia, hogy figyelmen kívül hagyja és eltűri ezt az átváltoztatást.

Végül előkerült a „*lejtőn nincs megállás*” érv is: bár a Mohamed-karikatúráktól való tartózkodás valószínűleg semmi más hatással nem járna, mint hogy néhány muszlimot boldoggá tesz, mégis precedenst teremtene, hogy mindig meg kell hátrálni, ha valami „sértő”-nek találhatik, így a precedens végül valóban hasznos dolgok feladására kényszerítene bennünket.

7.8: Korábban, az 5.6 szakaszban foglalkoztál azzal, hogy a közhaszonetika ellenzi-e a zenét és a természet szeretetét. Azt írtad, hogy felépítéséből adódóan nem ellenzi, és ez logikusnak tűnik. De nem adódhat úgy a végén, hogy a művészet, a zene és a természetszeretet nem növeli igazán hatékonyan a közhasznót, ezért meg kéne tőlük szabadulni, hogy a rájuk szánt erőforrásokat újraelosztva az éhezőket tápláljuk, meg hasonló?

Ha tökéletesen közhaszonelvű vagy, és úgy hiszed, hogy az éhezők táplálása fontosabb a szimfóniák előadásánál, akkor igen, leállítanád a szimfóniák finanszírozását, hogy több pénz jusson az éhezők jóllakatására. De ez a te saját meggyőződésed, Jeremy Bentham nem áll pisztollyal a hátad mögött, nem kényszerít, hogy ezt hidd. Ha úgy gondolod, hogy az éhezők jóllakatása fontosabb a szimfóniák hallgatásánál, akkor eleve miért hallgatnál szimfóniát az éhezők táplálása helyett?

Továbbá, a közhaszonetikának nincs semmi konkrét kifogása a szimfóniák ellen – a szimfóniák tulajdonképpen rengeteg embert tesznek boldoggá, és jobbá teszik a világot. Csak ijesztgetésként szoktak előállni ezzel az ellenérvvel. Ezernyi dolog van, amit beáldozhatsz az éhezők jóllakatása érdekében, mielőtt még aggódni kellene a szimfóniák miatt. Élelmezésre költhetnénk például a plazmatévékre, az alkoholra és a lopakodó bombázókra költött pénzt.

Azt gondolom, ha valaha elég közhaszonelvű lesz a világ ahhoz, hogy tényleg féltenünk kelljen a szimfóniákat, akkor a világ ahhoz is elég közhaszonelvű lesz, hogy ne kelljen emiatt aggódnunk. Vagyis ha a világ összes kormánya és magánembere egyszer csak tökéletes közhaszonelvűvé válna, és egyebek mellett elkötelezné magát az éhezés problémájának megoldása mellett, akkor az egyéb területeken tett erőfeszítéseik jóval korábban megoldanák a világ éhezőinek gondját, mint hogy a szimfóniákhoz kellene nyúlnunk.

A közhaszonelvűek számára fontos kérdés a hatékony jótékonykodás, és ne feledd, hogy ha jól csinálod, akkor minden, a következményetika felé tett lépésed nagyobb elégedettséget kell, hogy okozzon a saját erkölcsi mércéd szerint, és szintén a saját mércéd szerint jobbá kell tennie a világot.

7.9: Nem hasonlít a közhaszonetika túlzottan arra, hogy „a cél szentesíti az eszközt”?

A cél tényleg igazolja az eszközt. Ez pillanatok alatt belátható, és hogy a szállóige a gonoszossággal került összefüggésbe, az inkább történelmi furcsaság, mintsem filozófiai igazság.

Hollywood úgy döntött, hogy ezt a mondatot adja minden perzsamacska-simogató gonosz szájába, mielőtt az aktiválná világpusztító szuperlézerét vagy hipermegsemmisítő szerkentyűjét. De a gazemberek eszköze általában több millió ember megölése, a cél pedig a Föld vasöklű diktatúrába hajtása. Rettenetes eszközök szolgálnak borzasztó célt, így aztán persze, hogy a cél nem igazolja az eszközt.

Ha legközelebb ezt az ominózus mondatot hallod, akkor a lézeraktiváló gazfickó helyett gondoldj egy gyereknek védőoltást adó orvosra. Igen, fájdalmat okozol a gyereknek, aki sírni fog, és ez némileg szomorú. De megelőződ, hogy a gyerek egy napon elkapjon egy szörnyű betegséget, tehát a cél igazolja az eszközt. Ha nem igazolná, egyetlen védőoltást sem szabadna beadni.

Ha valóban fontos célod van, és az eszközöd csak enyhén kellemetlen, akkor a cél igazolja. Ha irtózatos célod van, amely egyáltalán nem a boldogságról szól, hanem egy Bond-filmekből ismert gazember tesz a Föld teljhatalmú urává, akkor viszont bajban vagy – de ebből nem következik, hogy a cél általában nem igazolja az eszközt.

7.10: Lehetetlennek tűnik, hogy valaha jó ember legyek. Nem csak azt kell elkerülnöm, hogy másoknak ártsak, hanem mindent meg is kell tennem, hogy másokon segítsek. Nem az következik ebből, hogy erkölcstelen vagyok, ha nem adományozom a pénzem 100%-át (esetleg mínusz megélhetési költség) jótékony célra?

A közhaszonetikában az embereket „erkölcsösnek” vagy „erkölcstelennek” nevezni a kategóriatévesséssel határos. A közhaszonetika formálisan csak azt képes megállapítani, hogy egyes cselekedetek erkölcsösebbek más cselekedetknél. Ha te ezt kiterjesztve ki akarod jelenteni, hogy az erkölcsösebben cselekvő emberek egyben erkölcsösebb emberek is, akkor ez ésszerűnek tűnik, ám formálisan nem következik a közhaszonelméletből.

A közhaszonetika megmondhatja neked, hogy erkölcsösen cselekednél, ha a pénzed 100%-át jótékony célra adományoznád, de ezt eleve tudtad. Hiszen kétezer éve Jézus is ugyanezt mondta (Máté 19:21 – „Ha tökéletes akarsz lenni – felelte Jézus –, add el, amid van, az árát oszd szét a szegények között, így kincsöd lesz a mennyben.”)

A legtöbb ember nem akar tökéletes lenni, ezért nem adja el, amije van, és nem adja az árát a szegényeknek. Együtt kell élned a tökéletlenség tudatával, de Jeremy Bentham nem mászik be éjjel az ablakodon, és nem öl meg álmodban, tehát nyugi. Senki más sem tökéletes, így aztán bőven lesz társaságod.

Ezzel együtt, vannak olyan rendkívül szimpatikus emberek, akik komolyan veszik, hogy minél többet adakozzanak.

NYOLCADIK RÉSZ: MIÉRT FONTOS MINDEZ

8.1: Ha megígérem, hogy távol tartom magam a metrószerelvényektől, igazából van-e bármi jelentősége annak, hogy milyen erkölcsi rendszert alkalmazok?

Van.

A mai erkölcs többnyire arról szól, hogy rossz döntési konstrukciók keretében szimpinek próbálunk kinézni, és nem különösebben töprengünk azon, vajon ezáltal elcsesszük-e a világot. Az eredmény: a világ eléggé el van cseszve. A következményetika alkalmazása a politikában és a mindennapi életben az első lépés a világ el nem cseszetté tétele irányába.

A világ erőforrásai bőségesen elegendőek ahhoz, hogy mindenkit (a fejlődő világ lakóit is) ellássunk étellel, egészségügyi szolgáltatásokkal, továbbá hogy mindenkit megfelelő oktatásban részesítsünk – nem is szólva a környezet védelméről, a háborúk megakadályozásáról és az egzisztenciális veszélyek elhárításáról. Hogy még sem ezekkel a szép dolgokkal foglalkozunk, annak oka elsősorban nem a pénzihiány, nem a technikai lehetőségek hiánya, hanem az akarat hiánya.

A legtöbb ember összetéveszti az akarathiányt az összeesküvéssel, azt gondolja, hogy gonosz emberek szövetkeztek a világ megosztására, és nyereszkednek a világ nyomorán, vagy hogy az „emberi természet” alapvetően önző vagy gonosz. De hát nincs semmiféle összeesküvés, sőt, az emberek hihetetlenül elvszerűek és együttérzők tudnak lenni, mikor erre alkalmuk adódik.

Kettős a probléma: először is, az emberek butaságokra pocskolják erkölcsi indíttatásaikat, amikor például meg akarják akadályozni, hogy a fejlődő országok lakossága fogamzásgátló eszközökhöz jusson, vagy amikor egy politikus szalonképtelen beszólásán dühöngenek. Másodsor, az emberek erkölcsi rendszerei elég tágak és rugalmasak ahhoz, hogy elhallgattassák a jobbik énjüket, mondván, hogy ami kényelmetlen vagy nehéz, az erkölcsileg nem is *igazán* szükséges.

E problémák megoldásához világos, valóságalapú erkölcsi rendszerre van szükség, amely az erkölcsi indíttatásokat oda irányítja, ahol a legtöbb jót tehetik. Ez a rendszer a következményetika.

8.2: Hogyan segítheti a közhaszonetika a politikai vitákat?

Egy ideális világban a közhaszonetika képes lenne matematikára redukálni a politikát, kiiktatva a moralizálást, a személyeskedést, és azzal törődne, hogy mely szakpolitikai döntések tesznek valószínűsíthetően eleget a legtöbb ember elvárásainak.

A való világban ez sokkal nehezebb, mint amilyennek hangzik, és elakadna a személyes elfogultság, a kiszámíthatatlanság, valamint a folyamatos filozófiai zűrzavar miatt. Vannak azonban olyan eszközök – piaci előrejelző számítások –, amelyekkel az efféle problémák megoldhatók, és amelyekkel többé-kevésbé objektíven meghatározható egy adott esemény valószínűsége.

Érdekes módon, számos esetben az a helyes következményetikai megoldás, hogy óvakodunk a következményetikai érveléstől – tudjuk például, hogy a központilag tervezett piac rossz következményekhez vezet, így ha valaki a felszínen meggyőzőnek látszó érveléssel támasztja alá, hogy miért növelné a közhaszon szintjét egy kommunista típusú tervrendszer, célszerű rendkívül szkeptikusnak lennünk. Ugyanakkor a politikai közbeszéd fejlettebb, tudományos következményetikai vizsgálata segítene, és nem hátráltatna bennünket egy ilyen ítélet meghozatalában.

Érdekes példák találhatóak a közhaszonelvű politikai közbeszédre ebben a bevándorlásról szóló tanulmányban, illetve saját esszémben az egészségügyi politikáról.

8.3: Fellengzős a szöveged. Írj egy példát arra, hogyan menthetne meg mindenféle hátrány nélkül sok ezer életet a következményetikára való átállás.

Rendben. Vegyük az alapértelmezett szervfelajánlás ügyét.

A szervfelajánlás jelenleg nem alapértelmezett, vagyis külön nyomtatványokat kell kitöltened, és egy kis kártyát is magadnál kell tartanod, ha azt akarod, hogy halálod esetén a szerveiddel segíthessenek másokon. Ha megkérdezik, a legtöbb ember helyesli, hogy halála esetén a szerveit felhasználhassák, csak nem veszi a fáradságot, hogy kitöltse az űrlapokat, és beszerezze a kis kártyát.

Ugyanakkor évente mintegy ezer ember hal meg azért, mert nincs elég beültethető szerv, és több ezer ember szenved évekig, mire végre el tudják végezni a szervátültetését.

Néhány ország, például Spanyolország remek megoldással áttért az alapértelmezett szervfelhasználásra. Ebben a rendszerben mindenki szervei alapértelmezetten felhasználhatók a halála esetén. Ha ezt nem akarod, ki kell töltened néhány űrlapot, magadnál tartani egy kis kártyát, és nem használják fel a szerveidet. Ez a mi rendszerünk ellenkezője.

Amerikában azzal utasították el a gondolatot, hogy valaki véletlenül elfelejtheti kitölteni az űrlapokat, így amikor meghal, akkor a szerveit esetleg felhasználhatják, hogy megmentsek valaki életét, holott ehhez az elhunyt nem járult hozzá.

Tehát egyfelől meghal évente ezer ember, és ennek a sokszorososa szenved. Másfelől ott az a (teljesen elméleti) félelem, hogy egy illető erősen ellenzi a szervei felhasználását, de nem annyira, hogy erről nyilatkozatot írjon alá, és bizonyára nagyon felzaklatná a szerveinek felhasználása, ha halott létére módjában állna ezen izgatnia magát.

Emlékszel, a 3.5-ben azt írtam, minél használhatatlanabb egy választási lehetőség, annál alkalmasabb a státuszjelzésre? Nos, az alapértelmezett szervfelhasználás ellenzése kiváló státuszjelző lehetőség. Nem meglepő tehát, hogy a szakmai etikusok, akikben a legerősebb a késztetés, hogy mindenki másnál erkölcsösebbnek mutakozzanak, többnyire ellene foglaltak állást. Oly nagyon erkölcsösek, hogy a világért sem sértenék meg valaki elméleti preferenciáját, akkor sem, ha halott, akkor sem, ha nem tartotta fontosnak, hogy nyilatkozzon, akkor sem, ha ezzel ezer életet lehet évente megmenteni. Hát most überetikusak vagy mi?

Nos, ha az összeállítást végigolvastad, remélem, így válaszolsz: „vagy mi”, és ez máris az elméleti etikai szakemberek, a kormány és a választójoggal rendelkező közvélemény fölé emel téged.

Igen, egy egyszerű, és józan észre valló beavatkozás évente ezer életet menthetne meg, de nem sikerült még kipróbálni, mert az emberek nem kellően következményetikusak. Nagyon sok még az „alacsonyán lógó gyümölcs”, amely egy épeszűbb erkölcsi rendszer alkalmazásával leszüretelhető.

8.4: Szeretnék többet tudni a közhaszonetikáról. Hol nézhetek utána?

A [Less Wrong](#) rendkívüli intelligenciájú emberek kiváló közössége, ahol gyakorta megvitatjuk a közhaszonetika kérdéseit. A [Felicifia](#) szintén egy kifejezetten közhaszonetikával foglalkozó közösség, bár nem vállalhatok értük kezességet, mivel nem sok időt töltöttem a körükben. A [Giving What We Can](#) ugyancsak remek közhaszonetika-orientált csoport, amely már-már harciasan kiáll a hatékony adakozás mellett.

Derek Parfit [Reasons and Persons](#) (Okok és emberek) c. könyve és Gary Drescher [Good and Real](#) (Jó és valódi) c. műve hasznos olvasmány a következményetika iránt érdeklődők számára.

Két társterület, a játékelmélet és a döntésemélet gyakran szerepet kap a következményelvű erkölcsi rendszerekben.

A Wikipedia-n szintén találsz leírást a következményetikáról és a közhaszonetikáról.

8.5: Kérdésem, észrevételem, illetve cáfolatom van ezzel az összeállítással kapcsolatban. Hová küldhetem?

A scott pont siskind kukac gmail pont com címre, de előre szólok: megtörténhet, hogy a válasszal késedelembe vagy mulasztásba esem.

Írta: Scott Alexander Siskind (<http://www.raikoth.net/consequentialism.html>)

Fordította: Vértés László (<http://kozugyek.blog.hu>)